

דברי תורה מאת
רבי מנחם מנדל
פוזנרין שליט"א
(תג הסוכות
תשפ"ג - ביהמ"ד
באר ישראל)

עינים מאירות

על התורה והמועדים

גיליון מ"ט
חג הסוכות
תשפ"ז

סוכת עזרו של ליתן

שנובה לישיב בסוכת עזרו של ליתן ♦ הרחמן הוא יקים לנו את סוכת דוד הנופלת

עיניו של ליתן

וכן קודם עניינים אלו הובא שם בגמרא (עד:): "תנו רבנן, מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע שהיו באין בספינה, והיה רבי אליעזר יושן ור' יהושע נעור, נזדעזע ר' יהושע ונגער רבי אליעזר. אמר לו, מה זה יהושע, מפני מה נזדעזעת? אמר לו, מאור גדול ראיתי בים אמר לו, שמא עיניו של ליתן ראית, דכתיב (איוב מא י) 'עיניו כעפעפי שחר'."

מכל אלו הדברים נוכל לומר בשפה ברורה, כי בוודאי כל דברי הגמרא הללו אינם אמורים כלל על אודות הבריה הנקראת בימינו 'ליתן'. כי אף שבעלי חיים אלו המוכרים לנו גדולים הם מאוד, בוודאי לא קרבו כלל וכלל לכל האמור כאן על גודלו וגבורתו של ליתן, ובפרט שרבים הם מאוד ואילו הליתן המדובר יחיד הוא בעולם. אלא, ליתן זה יחיד במינו הוא, ויש לעמוד על טיבו לדעת מה הוא, היכן מקומו, ומה מעלתו העצומה לעתיד לבוא, עד אשר אחר כל עבודת הימים הנוראים, ולאחר שזכינו לקיים מצות סוכה בהידור בזמן שמחתנו, כל בקשתנו לישיב בסוכת עזרו של ליתן, על כך מייחלים ישראל ומעתיירים בתפילה, הלא דבר הוא.

מלחמת הבהמות והליתן

והנה הביא המהרש"א בחידושי אגדות (בבא בתרא עד:): מדברי חז"ל במדרש (תנחומא שמיני ח): "תדע שלא נצטוו השחיטה הזו אלא כדי לצרף את ישראל, כי לעתיד לבא עושה סעודה לצדיקים מן הבהמה וליתן ואין שם שחיטה, תדע לך ליתן בריה משונה היא והמלאכים יגורו ממנו, שנאמר (איוב מא יא) 'משאתו יגורו אליו, והם זורקין עליו כמה רמוחים של ברזל - כתבן הוא חושבן, שנאמר (שם פסוק יט) 'יחשוב לתבן ברזל', וכן בהמות שדי קשה, שהוא רובץ על אלף הרים, שנאמר (תהלים נ ז) 'בהמות בהררי אלף', והיכן הן נשחטין, אלא זה לזה מזדווגין שניהם, שנאמר (איוב מא ח) 'אחד באחד יגשו', בהמות יגש בליתן ואוחז בקרניו ובוקע, וליתן הפך יהיה מיתתו, שמכה אותו בזנבו והורגו, והצדיקים הולכין ונוטלין מנות מנוה, מכאן שחיטה, אלא בשביל לבדוק ולצרף את ישראל'."

ועל פי זה מבאר המהרש"א, כי כל זמן שהליתן בשלוח, גם הבהמות בטוחים מן המיתה, אך לעתיד לבוא ימיתו שניהם זה את זה כדברי חז"ל.

זהו שייסד הפייט באקדמות (שאמורים בחג השבועות קודם קריאת התורה) על מלחמה זו שבין הליתן והבהמות: "טולקא דליתן, ותור טור רמותא [- סוכה של ליתן ושור הבר יעשה הקדוש ברוך הוא לישראל]: וחד בחד כי סבין, ועבדי קרבנותא [- זה בזה יגנחו ויעשו מלחמה]: בקרנותיה מנגח בהמות, ברכבותא [- בהמות בהררי אלף יגנחו את הליתן בקרניו ויקרע את בטנו]: קרסע נון לקבלה, בציצוי גבובותא [- לעומתו יבוא

העולם את הנקבה - 'התנין אשר בים'."

בהמות בהררי אלף

ועוד אמרו שם בגמרא בענין שור הבר, הנקרא 'בהמות בהררי אלף' על שם שרועה באלף הרים בכל יום ואוכל כל העשבים שבהם, וז"ל: "ואף בהמות בהררי אלף זכר ונקבה בראם, ואלמלי נזקקין זה לזה - מחריבין כל העולם כולו. מה עשה הקדוש ברוך הוא, סירס הזכר, וצינן הנקבה ושמרה לצדיקים לעתיד לבא."

וכל דברי הגמרא הללו נשגבו מאיתנו, ועד מאוד יפלא, מפני מה נבראו ארבעה בעלי חיים גדולים ועצומים אלו, זכר ונקבה של ליתן ובהמות, ומה הענין בכל אלו.

גם שמות הלוי שנקראו בהם הליתנים, 'נחש בריח' ו'נחש עקלתון', טעונים ביאור, מה ענין נחש אצל ליתן?

סעודת הליתן

לאחר שעוסקת שם הגמרא בעוד כמה עניינים מפליאים, באה הגמרא לבאר ענין עזרו של ליתן. תחילה אמרו שם כי עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות סעודה לצדיקים מבשרו של ליתן, וממותר בשור יעשו סחורה בשוקי ירושלים. ועוד אמרו שם, כי עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות סוכה לצדיקים מעורו של ליתן, וכמה דרגות יהיו שם: יש שיזכו לחופה המוחפה מלמעלה ומוגנת מארבעת רוחותיה על ידי הדפנות, ויש שיהא להם צל, המגן מלמעלה אך לא מן הצדדים, וישנם שיקבלו מעורו כמין ושרשרת לצואר, או קמיע וישנם תפוחתה מענק. והשאר פורטו הקדוש ברוך הוא על חומות ירושלים, וזיוו מבהיק מסוף העולם ועד סופו.

ובאמת יש לתמוה, כיצד נאכל בשר הליתן, וכי מן הדגים הכשרים הוא? אך על כל פנים מבואר שכך יהא לעתיד לבוא.

ציד הליתן

עוד עוסקת שם הגמרא לעיל מזה בסוגיית הליתן, ונאמרו שם מאמרים נוספים בעניינו, וז"ל הגמרא (שם עד:): "כי אתא רב דימי אמר רבי יונתן, עתיד גבריאל לעשות קניגיא [צידת חיות בקשת ורומח] עם ליתן, שנאמר (איוב מ כה) 'התמשוך ליתן בחכה ובחבל תשקיע לשונו' [כלומר, שאמר לו הקדוש ברוך הוא לאיוב, וכי יש בכוחך למשוך את הליתן בחכה? אולם לעתיד לבוא אכן כך יעשו לו לליתן], ואלמלא הקדוש ברוך הוא עוזרו [לגבריאל במלחמתו] אין יכול לו, שנאמר (איוב מ יט) 'העושו יגש חרבו' [כלומר, הקדוש ברוך הוא שעשה את הליתן, הוא יגיש את החרב להורגו. ואף שנכתב על הבהמות, הוא הדין בליתן].

סוכת עזרו של ליתן

בסוכות תשבו שבעת ימים. וביום השביעי לעת ערב נהגו ישראל לישיב מעט בסוכה להיפרד ממנה, ושפתותיהם מרחשות בתפילה, "יהי רצון מלפניך ה' אלוקינו ואלוקי אבותינו, כשם שקיימתי וישבתי בסוכה זו, כן אזכה לשנה הבאה לישיב בסוכת עזרו של ליתן."

מקור הדברים כבר בדברי הראשונים, כפי שכתב הרמ"א (שולחן ערוך אורח חיים הלכות לולב סימן ט"ז א): "יש שנהגו כשהיו יוצאים מן הסוכה היו אומרים, 'יהי רצון שנזכה לישיב בסוכה של ליתן' (כל בו). ובני ספרד נוהגים להזכיר ענין נשגב זה בכל ברכת המזון שבחג, 'הרחמן הוא יזכינו לישיב בסוכת עזרו של ליתן'."

ויש לידע מהו ענינה של סוכה זו, ומהו ענינו הגדול והחשוב של עזר הליתן, עד שמייחדים לזה תפילה מיוחדת, לזכות לישיב בצל עזרו.

וכן יש להוסיף, לפי מנהגינו לבקש בברכת המזון של חג 'הרחמן הוא יקים לנו את סוכת דוד הנופלת', מהי סוכת דוד, היכן מצינו שהיתה לו סוכה, ואימתי נפלה?

בריאת התנינים במעשה בראשית

ובאמת, ענין סוכת עזרו של ליתן, וכן המחובר עמו - ענין סוכת דוד הנופלת, ענינם רחב הרבה מאוד בספרים הקדושים, ועל ידי זה יש לחבר את פרשת בראשית הנקראת בציבור מיד אחר חג הסוכות - עם ענינו של חג.

מקור הדברים מן הפסוק במעשה בראשית (בראשית א כא) "וַיִּבְרָא אֱלֹקִים אֶת הַתַּנִּינִם הַגְּדֹלִים", ופירש רש"י שם בפירושו שני: "בדברי אגדה הוא ליתן ובן זוגו, שבראם זכר ונקבה, והרג את הנקבה ומלחה לצדיקים לעתיד לבא, שאם יפרו וירבו לא יתקיים העולם בפניהם."

שני הליתנים

אריכות דברים בענין הליתן ובת זוגו ישנה בגמרא (בבא בתרא עד:): "וז"ל: "ויברא אלקים את התנינים הגדולים וכו', ר' יוחנן אמר, זה ליתן נחש בריח וליתן נחש עקלתון. כלומר, ליתן זכר הדומה לנחש זקוף כבריה העובר מצד לצד, וליתן נקבה הדומה לנחש עקלתון שמתעקל ומקיף את כל העולם. ובגלל גודלם ואורכם נכתבו בפני עצמם."

ועוד שם בגמרא: "אמר רב יהודה אמר רב, כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו - זכר ונקבה בראם, אף ליתן נחש בריח וליתן נחש עקלתון - זכר ונקבה בראם, ואלמלי נזקקין זה לזה - מחריבין כל העולם כולו, מה עשה הקדוש ברוך הוא, סירס את הזכר, והרג הנקבה ומלחה לצדיקים לעתיד לבא, שנאמר 'והרג את התנין אשר בים'". כלומר, שלעתיד לבוא יהרוג הקדוש ברוך הוא את הליתן הזכר, כפי שכבר הרג בבריאת

דג הלוייתן בסנפיריו וחזנו ויכה בו בגבורה: **מִקְרָב לִי בְּיָמַי, בְּחֶרֶבָה בְּרִבְבוֹתַי** [- עד שיטול הבורא יתברך את חרבו בחוזקה, ויגיש אותה לגבריאֵל המלאך כדי שיהרוג את שניהם ויסיים את מלחמתם].

אמנם כל הענין תמוה, הרי במי אנו עוסקים, במי שמנע עצמו בעולם הזה מראיית מלחמות השוורים והאריות באצטדיקו, ובחלה נפשו בשפך דם ללא טעם, מובדל הוא מאומות העולם המתענגים בראיית מעשי רציחה ואכזריות, ומונע רגלו מנתיבתם. אם כן, וכי מה שכן הוא זה עבדו, שיראהו לעתיד לבוא מלחמה עצומה וגדולה יותר, שבין הלוייתן לשור הבר? הרי לכאורה גם בזה לא יחפץ להביט! ובוודאי כל הענין נסתר ואינו כפשוטו, וכולו רוחני.

שחוק הקדוש ברוך הוא עם הלוייתן

עוד יש להביא בענין זה את דברי הגמרא במסכת **עבודה זרה** (ז':) וז"ל: "אמר רב יהודה אמר רב, שנים עשרה שעות הוא היום, שלש הראשונות הקדוש ברוך הוא יושב ועוסק בתורה, שניות - יושב ודן את כל העולם כולו, כיון שראה שנתחייב עולם כלייה, עומד מכסה הדין ויושב על כסא רחמים, שלישות - יושב וזן את כל העולם כולו מקרני ראמים עד ביצי כנים, רביעית - יושב ומשחק עם לוייתן, שנאמר (תהלים קד כו) 'לוייתן זה יצרת לשחק בו'."

ובמהשק הגמרא שם מבואר, שמיום שחרב בית המקדש, שוב היה הקדוש ברוך הוא משחק עם הלוייתן בשעות אלו של היום, אלא מלמד תורה לתשב"ר.

אכן ודאי גם דברי חז"ל אלו אומרים דרשוני, מהו הביאור בשחוק שעושה הקדוש ברוך הוא עם הלוייתן? ואמנם יש מבארים (ראה אפיקי ים לרבי יצחק אייזיק חבר שם, וכן מחשבות חרוץ אות א'), כי שחוק זה שעושה הקדוש ברוך הוא - על שם העתיד הוא, שכאשר תהיה סעודת הלוייתן אז תהיה שמחה גדולה בעולם בתיקון כל הבריאה בשלימות, ושמחה זו קיימת לפניו יתברך כבר כהיום הזה, שמחתן של צדיקים ומתן שכרם המתעורר אצלו יתברך בכל יום.

אבל עדיין לא הרווינו צמאוננו, מהו הענין בלוייתן דווקא, ובכל יום?

סוד הלוייתן - שכר הצדיקים בגן העדן התחתון

והנה, ראוי לציין בזה לדברי ה'בן איש חי' בספרו **בן יהודע** (עבודה זרה שם), ש'לוייתן' הוא שם ותואר לצדיקים היושבים בגן עדן התחתון, שם מצויה הנפש בצורת גוף, אלא שאין זה גוף חומרי ועכור כבעולם הזה, אלא גוף זך שאינו זקוק לאכילה ושתייה, וכל הנאתו היא מן הריח הטוב שבגן עדן. ובהיות ושם קשורה הנשמה עדיין בגוף, לכן נקראים 'לוייתן' - לשון ליווי, שהגוף מתלווה אל הנשמה. אמנם הצדיקים הנמצאים בגן עדן עליון, שם הוא אך ורק מקום הנשמה, ואינה מלוכשת בגוף כלל וכלל, ועל כן לא קיים שם שחוק הלוייתן. אך הצדיקים היושבים בגן עדן התחתון, משפיע להם ה' יתברך שפע אור קדוש רוחני ממקור השמחה העליון, בחינת 'עוז וחדה במקומו'.

אמנם כל זה בדרך רמז וסוד, אך עדיין שומה עלינו לבאר בדרך הפשט, ולו יהי שאין לבאר בזה פשט פשוט, אך על כל פנים יש לבאר פרטי מאמרי חז"ל בזה, למה יכונו הדברים בענין שחוק הקדוש ברוך הוא עם הלוייתן, אשר אינם מבוארים עדיין כל צרכם.

טענת איוב ותשובת הקדוש ברוך הוא

שאלה נוספת שיש להביא בזה, ממה שאמרו חז"ל במדרש (ילקוט שמעוני איוב רמז תתקכז) וז"ל: "התמלא בשכחות עורות", אמר רבה בר בר חנה, עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות סוכה לצדיקים לעתיד לבוא. אמר ר' לוי, כל מי שמקיים מצוות סוכה בעולם הזה, אף הקדוש ברוך הוא מושיבו בסוכתו של לוייתן לעתיד לבוא, שנאמר (איוב מ לא) "התמלא בשכחות עורו" וגו'. את מוצא בשעה שבאו יסורין על איוב היה עומד וקורא תגר אחר מדת הדין, שנאמר (שם כג א) 'מי יתן ידעתי ואמצאהו אדעה מלים יענני', אמר לו הקדוש ברוך הוא, איוב, מה אתה עומד ואומר 'מי יתן ידעתי ואמצאהו', הרי עורו של לוייתן שאני עתיד לעשות לצדיקים לעתיד לבוא, אם חסר אני מלמילא אחת ממנו יש לך למלא, שנאמר 'התמלא בשכחות עורו'."

ויש לתמוה מאוד, הלא בשעה שהטיח איוב דברים אלו וקרא תגר על מידת הדין, היה כולו מלוכף ומסובל ביסורים גוראים, ורצה הקדוש ברוך הוא לפייסו, אם כן מה תשובה היא זו בזה שאינו יודע לתקן חור בסוכת לוייתן, מה ענין לוייתן לכאן, וכיצד מתיישבת בזה טענתו של איוב?

מכל העולה כאן פשוט וברור שהלוייתן אינו כפשוטו כלל, אלא סמל ואות הוא לדברים גבוהים ומופלאים עד מאוד.

מהות האכילה - השלמת חיסרון

עתה נבוא להתחיל לפרש סוד הדברים. ראשית כל נביא בזה מה שכתב המהר"ל **בחינושי אגדות** (ח"א, בבא בתרא ע"ד-ע"ה), שהאריך מאוד בכל ענין הלוייתן, מלחמתו בשור הבר, הסעודה העשויה מבשרו והסוכה שמעורו, ותורף דבריו, כי בודאי אין מדובר כאן בסעודה גשמית כעין סעודה שלנו בעולם הזה, אלא שכל ענין האכילה הוא להשלים חיסרון שבאדם, והזקוק למאכל מסוים מלמד שחסר הוא אותו דבר הנמצא במאכל, ועל ידי האכילה הוא מקבל חיות ושלמות. ובדומה לאכילה הגשמית המקיימת את הגוף, כך גם נפש האדם חסרה היא, וזקוקה למזון רוחני הנועד לחיותה וקיומה. ומזון זה נקרא בשם 'בשרו של לוייתן', כי גם לעתיד לבוא תהייה נפשות הצדיקים זקוקות למאכל זה.

ומה שאמרו בגמרא כי הנוטר מבשר הלוייתן יחלקו אותו ויעשו בו סחורה בשווקי ירושלים, מבאר המהר"ל כי ישנן שתי סוגי השפעות עליונות; השפעה פרטית המיוחדת לכל צדיק וצדיק לפי תכונותיו וכוחות נפשו, והשפעה כללית, המיועדת לכל הצדיקים, אך אין זה תמיד באופן המתאים לכל צדיק לפי מה שהוא, אלא לפי מה שזקוקים לו כלל הצדיקים. וזהו דומה לענין הסחורה, שהרי מסחר נעשה כאשר אדם אינו זקוק

'בהמות בהררי אלף' רומזים אל תאוות המאכל, כאותן בהמות האוכלות עשב באלף הרים בכל יום ואין גבול ומידה לאכילתן, ואילו הלוייתן מרמז ליצר הרע דעריית, 'לוייתן' לשון חיבור שאינו בקדושה

לחפץ הנמכר, וחפץ בדבר אחר שמוכר חבירו, אשר החבר אינו זקוק לו, וכך מחליפים וסוחרים ביניהם. וכך גם כאן נחשבת ההשפעה הכללית כסחורה, בהיות ולחלק מן הצדיקים אינה נצרכת לעצמם אלא לצורך זולתם.

עד כאן קיצור נמרץ של דברי המהר"ל, אשר אפילו מטעימה זו אשר בקצה המטה נוכל לראות עד כמה שגבו הענינים הללו. ומכל מקום מתוך יסוד זה שלמדנו מדבריו ז"ל, נוכל לשוב ולפרש את שאר הענינים הסתומים אשר לפנינו.

לוייתן ובהמות - שני מיני יצרים

נשוב ונזכיר בקצרה את אשר ישנו פה; מהו הלוייתן, ומה הם הבהמות בהררי אלף? מהי המלחמה שביניהם לעתיד לבוא? ומה ענין כל זה לחג הסוכות, מדוע שייך הלוייתן למצות סוכה? ומהו השחוק שעושה הקדוש ברוך הוא עם הלוייתן?

בסוד הענין, כותב **הרבי ר' יהונתן אייבשיץ זיע"א ב'עירות דבש'** (ח"א דרוש א'), כי הבריות המשונות הללו רומזות אל היצר הרע, ונחלקו לשני מינים; 'בהמות בהררי אלף' רומזים אל תאוות המאכל, כאותן בהמות האוכלות עשב באלף הרים בכל יום ואין גבול ומידה לאכילתן, ואילו הלוייתן מרמז ליצר הרע דעריית, 'לוייתן' לשון חיבור שאינו בקדושה. ולעתיד לבוא יהיו כלים תאוות אלו, כי רוח הטומאה תעבור מן הארץ.

תיקון הסתת הנחש לבקשת התאוה

בדומה לזה וביתר ביאור כתב **רבינו צדוק הכהן מלובלין** (פרי צדיק פרשת וארא אות יא) וז"ל: "מה שאנו אוכלין ושבטין בשר ודגים. דהנה עיקר קלקול הנחש היה בתאוה קבועה, דשרוש הסתת הנחש להכניס תאוה ולהרגיש הנאת עצמו כידוע. וכן כתיב (בראשית ג) 'ותרא

האשה וגו' וכי תאוה הוא' וגו'. וכתיב 'ותתן גם לאישה עמה', וזה בא מחמת קנאה כפידוש רש"י שלא יחיה הוא וישא אחרת (וכן הוא בפריק דרבי אליעזר פרק י"א), וזה עיקר עבודתו לתקן קלקולו ולהכניס שתי בחינות אלו רק להקדושה, וכמו שנאמר (משלי כג יז) 'אל יקנא לבך בחטאים כי אם ביראת ה' כל היום', והיינו שיביארה ה' צריך לקנאות, וכמו שאמרו (בבא בתרא כא). קנאת סופרים תרבה חכמה. וזה ענין בהמות בהררי אלף, והוא שור הבר והלוייתן שמזומן לצדיקים לעתיד לבוא כשיבוער היצר הרע, דהם שני יצרים דתאוה וכעס. והם בשתי בעלי חיים אלו, כדאייתא (ברכות סא). דבהמה גם כן אית לה יצר הרע, דהא חזינן דמזקא ונשכא ובעטא, והיינו יצר הרע דרציחה. והלוייתן הוא תאוה דעיקר גידולו במים וכדאייתא (בבא בתרא ע"ד) גבי לוייתן ליסרסיה לזכר וליצננה לנקבה. דגים פריצי. וזה שאנו אוכלין בשר ודגים בשבת, לתקן קלקולו על ידי אכילה בקדושה ולהכניס השתי בחינות לקדושה."

מבואר מדברי דקדוש, כי כבר בקלקולו של נחש היה נעוץ חטא התאוה, ותפקידו לתקן החטא באכילה ודקדושה. ומזה כבר עלה בידינו פשר השייכות בין הנחש ללוייתן שתמהנו בה למעלה, כי שני הלוייתנים - זכר ונקבה, לוייתן נחש בריח ולוייתן נחש עקלתון, אינם נחשים סתם, אלא רומזים לנחש הקדמוני.

שלוש עבירות המחייבות במסירות נפש

על פי דרכם של הקדושים אשר בארץ, נוכל להמשיך ולטוות בזה את מהלך הדברים. תר"ג מצוות נצטוו ישראל מסיני, אך בכולן נצטוו 'וחי בהם' - שאם נמצא האדם בסכנה עליו לעבור ולא להסתכן. מלבד שלוש עבירות, עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים, שעליהן צריך האדם למסור נפשו להריגה ולא לעבור, וכפי שכתב **הרמב"ם** (פרק ה מהלכות יסודי התורה הלכות א-ב). והנה, שלוש עבירות הללו הן שלושת ענפי היהדות העיקריים, איסורי עבודה זרה עריות ורציחה. וכנגדם מכוונים שני הלוייתנים, האחד כנגד עריות והשני כנגד שפיכות דמים. אך עדיין צריך להבין יצר הרע של עבודה זרה להיכן הלך, ומהו המסמל אותו?

שלושת הקיים

אלא, על נרחינו צריכים אנו לדברי קבלה; העולמות העליונים נחלקו לג' קיים - קו ימין, קו שמאל וקו האמצעי. וכשם שנחלקו בקדושה, כך גם בחלק הרע קיימות בחינות דומות כנגדן.

בצד הקדושה ידוע כי חסד הוא מסטרא דימין, ובשמאל מקום הגבורה, ואילו באמצע מידת התפארת המשלבת בין שתי המידות חסד וגבורה.

חסד וגבורה ותפארת

מידות אלו, הן מידות אבותינו הקדושים אברהם יצחק ויעקב; אברהם אבינו - חסד לאברהם, החזיק במידות הנתינה וגמילות חסדים בכל כוחו, והיה מרכבה למידת החסד בעולם. אולם כאשר בא החסד באופן שאינו ראוי, הרי הוא גורם לתאוות עריות, כלשון התורה בפרשת עריות (ויקרא כ יז) "חסד הוא". משום כך, הפסולת שבמידות החסד יצאה מאברהם אבינו בישמעאל בנו, והוא סמל לקליפת התאוות. לעומתו יצחק אבינו - פחד יצחק, הנושא את מידת הגבורה בעולם, הוא שלימות הגבורה דקדושה, והפסולת שבה יצאה בעשו הרשע, "אדמוני" (בראשית כה כה) רמז לדם שהיה שופך, "והוא עיףף" (שם פסוק כט) - מרציחה, וזו קליפת הרציחה ושפיכות דמים.

אכן יעקב אבינו שיצא מאברהם ויצחק, נותרו בו רק חלקי הטוב שבחסד וגבורה, אחר שאת חלקי הרע נטלו עשו וישמעאל, ומשום כך היה שלם בתכלית השלימות, ככתוב (שם לג יח) "ויבאו יעקב שלם", נקי ובר מצוחצח, קו האמצע, מידת התפארת, "תתן אמת ליעקב".

זריחה והופעה משעיר ופארן

על פי היסודות הללו ביאר **רבינו האור החיים הקדוש** בפרשת וזאת הברכה את הפסוק (דברים לג ב) "ה' מסיני בא וַיִּרָחַם מִשְׁעִיר לְמוֹ הוֹפִיעַ מִהָר פֶּאֶרְן וְאֵתָהּ מִרְבֶּבֶת קִדְשׁ".

ותורף דבריו שם, כי אין השכינה שורה אלא על כללות ישראל, אך רק שישם ריבוא מישראל הם כללות עם ישראל, ומשום כך לא ניתנה התורה לאבות

שבהכנת עשו וכח יצר הרע של רציחה היו ישראל ראויים לבנות את בית המקדש, וכנגד בית המקדש עומד יצרא דעבודה זרה, ומקומו בבית קדשי הקדשים, כי זה לעומת זה עשה האלוקים, ובהתקדשות כח הקדושה בהשראת השכינה, מתגבר לעומתה כח הרע שכנגדה, וכח הרע שכנגד מידת התפארת והשראת קדושת ה' הוא יצר העבודה זרה שבדמות אריה.

כשראו אנשי כנסת הגדולה את החורבן הגדול שארע בעטיו של היצר הרע דעבודה זרה, עמדו ופעלו בתעניתם ובקשתם לבטלו, ומאז ואילך שוב אין התאווה לעבודה זרה קיימת, והקו האמצעי שלם כולו לעבודת ה'. אולם עדיין קיימים שני היצרים שממין ומשמאל - יצר העריות מצד החסד שבימין, ויצר הרציחה מצד הגבורה שבשמאל.

מעלת הנבראים מן המים על פני בראי העפר

כאמור, לשני יצרים אלו רומזים שור הבר והליתן. שור הבר מקומו בארץ, וליתן מקומו במים. ואין זה מקום בלבד, אלא כל חיותו של הדגים מן המים היא, כדברי הגמרא בחולין (ז:): שהנבראים מן האדמה צריכים יותר מעשים בשביל להכשירן מאשר הנבראים מן המים, ומשום כך בהמה שכולה מן האדמה מותרת רק בשחיטת שני סימנים שבצואר - קנה וושת, ומותר המורכבים מאדמה ומים - די להם בשחיטת סימן אחד, ואילו הדגים - צידת זו היא שחיטתן, ואין צריכים שחיטה כלל.

מבואר מזה שהנבראים מן המים ברייתם זכה יותר מברואי העפר הגס, ומכיון שכל עצמן של דגים מים הן, די להם בהוצאתם מן המים ואין צריכים שחיטה מלבד זה.

האדם כלול ממים ועפר ונמשך אחר שניהם

אמור מעתה, שור הבר הנברא מן האדמה - יסודו מעפר ורומז לתאווה האכילה והכבידות, הליתן - יסודו מן המים ורומז לתאווה עריות ואהבת תענוגים, ואילו העופות הבאים מכאן ומכאן שייכים לשני החלקים. והנה גם האדם נברא מן הרקק, מאדמה ומים, כדברי רש"י בפרשת בראשית (ב ו'): "וזה"ל: "ואד יעלה - לענין בריאתו של אדם, העלה את התהום והשקה העננים לשרות העפר ונברא אדם, כגבול זה שנותן מים ואחר כך על את העיסה, אף כאן 'השקה' ואחר כך 'וייצר'". ומכאן הימשכותו אחר שני היצרים.

ארבעה שורשי המידות הרעות - מארבעת היסודות

והנה, בספ"ק 'ה'תניא' (פרק א) הביא לדברי מוה"ר רבי חיים ויטאל ז"ל בספרו 'שערי קדושה' (ח"א שער ב), ששורשי המידות הרעות הן ארבע, ומקורן מארבעת היסודות, אש רוח מים ועפר, ומנהן מסתעפות שאר המידות הרעות, וז"ל בעל התניא: "כעס וגאווה מיסוד האש שנגבה למעלה. ותאווה התענוגים מיסוד המים כי המים מצמיחים כל מיני תענוג. והוללות וליצנות והתפארות ודברים בטלים מיסוד הרוח. ועצלות ועצבות מיסוד העפר".

נמצא שהליתן שישודותו מן המים, גורם לרדיפת האדם אחר כל מיני תענוגים, ובפרט אחר העריות, ואילו הבהמות רומזות לעצלנות ועצבות, כטבע הבהמות הרובצות בעשב, וחושקות באכילה ושתייה.

בקשת המים ומצותן בחג הסוכות

ולכשתמצי לומר, זהו כל עניינו של חג הסוכות. כי בחג נידונים על המים כדברי המשנה (ראש השנה טז). וכן בהושענות ובתפילות עוסקים בבקשת המים, ובפרט ביום הושענא רבה - יום ערבה, שכל התפילות שבו עוסקות בבקשת הגשמים. וגם לאחר מכן בא יום שמיני עצרת, גדול יום הגשמים וכו', יום שמזכירים בו גבורות גשמים.

עוד מצינו מצוה מיוחדת בחג הסוכות, כי בכל שאר המועדים וכן בימות החול מנסכים יין על גבי המזבח, ואילו בחג הסוכות נצטוו ישראל לנסך מים דווקא, והיו עושים מזה עסק גדול, יורדים אל השילוח וממלאים מים, ואחר כך באים למקדש וסדר שלם יש בזה, שמחה גדולה ועצבות שמי שלא ראה אותה לא ראה שמחה מימיו, שמחה אמיתית ושלימות רוחנית.

זהו כח החסד המתגבר בחג הסוכות ביסוד המים דקדושה, וכנגד מידת החסד יש להכניס לבית את

אמור, כיצד נעשה? אם נהרגנו - יכלה העולם; נבקש רחמים על מחצה, שיהא שולט באדם רק עבור אותו ולא לאחרת - הרי אין נותנים מחצה מן השמים. עיוורו את עיניו על ידי 'כחול' והניחוהו. והועיל שאינו מתגרה באדם בקרובותיו, אך עדיין נשאר היצר בעשר עריות.

התורה מתקנת רק את הקו האמצעי

ולפי הדברים האמורים לעיל הרי זה נפלא מאוד. כי כנגד יצר הרע של עבודה זרה, ששורשו מן הקו האמצעי, יש תקנה בעסק התורה ששורשה באמצע בתפארת, שנקראת אמת, וחותמו של הקדוש ברוך הוא אמת - בחינת תפארת. ובזה יכלו לו ליצר עבודה זרה להכניעו לגמרי, שלא יתגרה בהם כלל. ומעתה ואילך, שוב אין ניטשת המלחמה כנגד היצר הרע בקו האמצעי, אלא רק מן הצדדים, מימין ומשמאל, יצר העריות ויצר הרציחה שניהם החלק הרע שבחסד וגבורה. ואת יצר זה לא יכלו להכניע לגמרי, שהרי אינו שייך לכח התורה, ורק יכלו להחליש כוחו.

מעשה דוד המלך והראם

והנה יש לדעת, כי הליתן שמקומו במים, שהם חסדים, בא מצד הימין והחסד, ואילו בהמות בהרי אלף שורשים בשמאל מארץ אדום, וכפי שיתבאר.

ויש להביא בזה דברי המדרש שוחר טוב על תהלים, בפסוק (תהלים כב כב): "הושיעני מפי אֹיְבֵי וּמִקִּרְבֵּי רַמִּים עֲנִיתֵנִי", וז"ל: "אמר ר' הונא בר אידו, בשעה שהיה דוד רועה את הצאן, הלך ומצא את הראם ישן במדבר, והיה סבור בו שהוא הר ועלה עליו, והיה רועה, ננער הראם ועמד, והיה דוד רכב על קרניו, והיה גבוה עד השמים, באותה שעה אמר דוד רבוננו של עולם אם אתה מורידני מן הראם הזה, אני בונה לך היכל של מאה

העולמות העליונים נחלקו לנ קים - קו ימין, קו שמאל וקו האמצעי. וכשם שנחלקו בקדושה, כך גם בחלק הרע קיימות בחינות דומות כנגדן

אמה, כקרני ראם, יש אומרים לארכו מדדו, ויש אומרים לעיגולו מדדו, ומנין ששילם לו נדרו, שנאמר (תהלים עח טז) 'ויבן כמו רמים מקדשו', מה עשה לו הקדוש ברוך הוא, זימן לו אריה אחד, וכיון שראה הראם את האריה, נתיירא ממנו, ורובץ בפני האריה, לפי שהאריה מלך על כל החיות והבהמות, כיון שראה דוד את האריה נתיירא הימנו, זימן הקדוש ברוך הוא צבי, קפץ האריה אחרייו, ודוד ירד והלך לו, לכן נאמר 'הושיעני מפי אריה' כשם שעניתי מקרני ראמים".

נצחון דוד המלך על עשו ומידתו הרעה

וביאור עומק הענין, כי הנה אותו הראם שנזדמן לדוד היה שור הבר המזומן לעתיד לבוא, בהמות בהרי אלף אשר עשב אלף הרים מאכלו בכל יום. והנה כאמור, הבהמות בהרי אלף שורשים מסטרא דשמאלא, מלכות שיער ובני עשו אשר על חרבם הם חיים, מתאות הרציחה ושפיכות דמים. וידוע שדוד המלך ע"ה נלחם בבני אדום והכניעם תחתיו, ולאחר מכן פשע אדום מתחת יד ישראל.

וכן הכתוב אומר (יחזקאל כו ב): "אמלאה החרבה", ומובא על כך בגמרא (פסחים מב): וז"ל: "אמלאה החרבה", אם מלאה זו - חריבה זו, ואם מלאה זו - חרבה זו. רב נחמן בר יצחק אמר מהכא (בראשית כה כג), 'ולאם מלאם יאמץ'. כי אם יש מלכים לישראל - אין מלכים לעשו. ואכן, שלח דוד המלך את יואב שר הצבא לארץ בני עשו, 'ויך כל זכר באדום' (מלכים א' יט טז). ודבר זה נרמז במה שעלה על הראם, שהוא שור הבר שכנגד כוחם של בני עשו, ודוד המלך שלט עליו בכוחו.

הכנעת כח השמאל הגבירה את כח האמצעי

ומה שהגיע לשם אריה והוריד הראם את ראשו, יתבאר גם כן על פי דברי הגמרא ביומא דלעיל, שיצר עבודה זרה יצא מקדוש הקדשים בדמות אריה של אש, הרי שאריה רומז לעבודה זרה, שנתחזקה בעולם כשהכניע דוד את כוחה של אדום, והטעם, משום

הקדושים. על כן בודאי כאשר יצאו ממצרים שישי ריבוא מישראל, ועמדו רגליהם בהר סיני לקבל את התורה - היה בזה מעמד נשגב ועצום של גילוי השכינה הקדושה, שהמתינה להם כ"ו דורות מבריאית העולם. אכן מטעם כמסל לא היה כל גילוי השכינה באופן אחד, אלא מלבד עיקר גילוי השכינה בסיני, יצאו עוד שני אורות של קדושה אלוקית וזרחו לישראל דרך שעיר ופארן.

ממילא, אין בזה משום הקדמת המאוחר במה שנוכרה קודם כל התגלות השכינה בסיני, שהרי זה היה עיקר הדבר, כי הקו האמצעי - תפארת תורה - ירדה מסיני לישראל, אלא שעמו זרחו גם הקו הימני והקו השמאלי שנטלו עשו וישמעאל חלק הרע שבו, ומשם זרחו לישראל שיקחו מהם חלק הקדושה.

ואמנם, בני שעיר מקומם גבוה יותר מבני ישמעאל, וההתגלות בהם זורחת יותר [וכפי שנבאר בע"ז להלן], ולכן נאמרה בשעיר לשון 'זריחה', שגדולה היא מלשון 'הופעה' שנאמרה בישמעאל, שאינה אלא במקצת.

מלחמת הטוב ברע במשך כל הדורות

הרי לנו מסקנת הדברים, כי מקו החסד לאברהם ועבודתו קדשו נטה ישמעאל, ומקו רתיחת גבורתו של יצחק נטה עשו - שהארת השכינה שבו גדולה יותר מישמעאל, ואילו יעקב אבינו שמקומו באמצע נטל כל חמודות שבעולם וממנו יצאו בני ישראל - שבטי ישורון.

ומעתה, בכל הדורות עד הדור האחרון נטושה מלחמה רבתי בין יעקב ובניו לבני עשו וישמעאל, מלחמת קודש כנגד הסטרא אחרא, החפצה ליטול לעצמה את החסד והגבורה לצורך התאווה והרציחה, ולעומתה בני ישראל מזככים את כוחות הקדושה ומנצלים אותם לטובה.

אמנם יש להדגיש בזה, כי גם כנגד הקו האמצעי יש כח רע, והוא יצרא דעבודה זרה, שהרי התפארת - לחי העולמים, הכתר והכבוד לחי העולמים, 'מי הוא זה מלך הכבוד? ה' - צבאו הוא מלך הכבוד סלה' (תהלים כד י). וכנגד זה באים השפלים שבנבראים וחפצים לייחס כוחות עליונים לאל זר, וכל זאת כדי להילחם בכח הקדושה, בכבוד שמים ותפארת ישראל, לעומת הקו הממוצע, מקום השלימות והאמונה הברורה המשולבת מחסד וגבורה.

מטעם זה, כאשר בא עמוד התורה - הוא יעקב אבינו, "תתן אמת ליעקב" - לארץ ישראל, לאחר ששב מבית לבן עם כל משפחתו ובא שלם בתורתו אל הארץ הקדושה, צויה לבני ביתו (בראשית לה ב-ג): "הסדו את אֹהֲלֵי הַנֶּזֶךְ אֲשֶׁר בְּתֹכְכֶם וְהִטְהַרְוּ וְהָחִלְפוּ שְׂמֹלְתֵיכֶם: וְנָקְוָמָה וְנַעֲלָה בֵּית אֵל", כי לצורך שלימות העבודה נדרשים בני ישראל להיות נקיים לגמרי בקדושה ולטרה עצמם בשלימות. וכאשר עשו כן, והטמינו תחת האלה את כל החפצים החשודים בשמץ עבודה זרה, אז (שם פסוק ה) 'וַיָּהִי חֹתַת אֲלָקִים עַל הָעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֶיהֶם וְלֹא יָדְפוּ אֹהֲבֵי בְנֵי יַעֲקֹב'.

ועוד היה התיקון על ידי רחל אימנו - עקרת הבית, שלקחה את התרפים אשר לאביה והניחה אותם בכר הגמל, ובזה הוציא משם את העבודה זרה.

תיקון חטא עבודה זרה בתחילת ימי בית שני

והנה, התיקון הגדול ביותר לעוון עבודה זרה המרקד בינינו, נעשה בתחילת ימי בית שני, על ידי אנשי כנסת הגדולה, כפי המתואר בגמרא (יומא טז): כי לאחר שראו מה נגרם מחמתו בחורבן בית המקדש, אמרו לפני ה' שאינם רוצים לא בו ולא בשכרו. והסכימו עימם מן השמים בזה, ונפלה פיתקא וחתום בה 'אמת'. ויצא כמין דמות אריה של אש מבית קדשי הקדשים, ונמסר בידם, ונפלה מראשו שערה וצעק מצוף העולם ועד סופו, ונתנוהו בידו של קניען שלא ישמע קולו.

בקשת התכמים לבטל יצרא דעריות

ובהמשך דברי הגמרא שם ביומא מבואר, שראו אנשי כנסת הגדולה שעת רצון היא מן השמים לביטול היצר, וחפצו לבטל גם את היצר הרע של עריות. ביקשו רחמים ונמסר יצר העריות בידיהם, אמר להם כשתפסוהו, "ראו שאם תהרגונו יכלה העולם, שלא תהא פריה ורביה". אסרוהו שלוש ימים, ואז כשביקשו ביצה שנולדה בו ביום, לא מצאו כן בכל ארץ ישראל.

אדר), וסיבת השמחה הגדולה לעתיד לבוא הוא על תיקון הרע וביטול שני כוחות היצר הרע - של תאוה ושל רציחה וקנאה, ודבר זה הוא שמחה גדולה לפני יתברך.

וזהו פשר דברי חז"ל האמורים, "כל בהמות ולויתן הן קניגין של צדיקים לעתיד לבוא, וכל מי שלא ראה קניגין של אומות העולם בעולם הזה, זוכה לראותה בעולם הבא". חלילה לנו מלדמות ולומר כי יש שמץ דמיון בין אותם מעשי אכזריות של הגויים הרשעים לשמחת הצדיקים לעתיד לבוא, אלא השמחה הגדולה תהא בביטול כוחות הרע, במלחמה שתהיה סוף לכל המלחמות שבעולם, כאשר הלוייתן שהוא סמל לכל התאוות יהרג את שור הבר שהוא סמל הכעס והרציחה והקנאה, וכן להיפך, ויבטלו זה את זה לעשות רצון יוצרם בלבב שלם, ובזה תהיה שלימות ושמחה בעולם. ומטעם זה, דווקא המלאך גבריאל שרב גובריה והוא מצד הגבורה, הוא שיבוא לבטל כוחו של הלוייתן.

תיקון התאוות בעולם הבא

והנה ביארנו למעלה כי התאוות עצמן נחלקות לשתיים, תאוות התענוגות ותאוות האכילה, ולכן מרמזים שור הבר והלוייתן, שור הבר האוכל אלף הרים בכל יום והלוייתן שעליו אמרו חז"ל "דגים פריצו". וזהו שנבראו שני הלוייתנים, ליתן נחש בריח ולויתן נחש עקלתון, וזכר ונקבה, כי הכל משרוש חטא נחש המכשיל את האדם ומושכו אחר התאוה.

אך לעתיד לבוא יבוא הכל לידי תיקון, ולא יתאוה האדם לדבר מענייני העולם הזה, העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתייה ולא משא ומתן ולא פריה ורבייה, רק להתענג על ה', צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה.

נצחון סוכת דוד על הלוייתן

ליום זה תקוותנו ואילו אננו מצפים, לישב בסוכת עורו של לוייתן בהקמת סוכת דוד הנופלת. ובפתח דברינו שאלנו מה ענין זה לזה, אך עתה יתבאר, כי עורו של לוייתן מורה על התיקון השלם, במחית יצר הרע הנרמז במים, בחינת הרע שבחסד, ובזה תקום סוכת דוד, בחינת 'אמלאה החרבה', לא נתמלאה צור אלא מחורבנה של ירושלים (לשון רש"י והאור החיים הקדוש בראשית כה, כג. ומקורו מן הגמרא במגילה י. ה"ל), כפי שרמז בנצחונם של דוד המלך ועלייתו על גב הראם - הוא שור הבר, שניצח את בני אדום והיכה בהם כל זכר.

אולם, כל זמן שלא באה הגאולה השלימה, עדיין יש לה למלכות אדום כח ושלטון, וממנה יוצאות כל המידות הרעות, קנאה שנאה ותחרות. אך על העתיד לבוא אמרו חז"ל (ברכות יז): "מרגלא בפומיה דרב, לא כעולם הזה העולם הבא, העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתייה ולא פריה ורבייה ולא משא ומתן ולא קנאה ולא שנאה ולא תחרות, אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה, שנאמר (שמות כד יא) 'ויחזו את האלקים ויאכלו וישתו'".

שמחת הצדיקים בתיקון השלם

על הימים העתידיים הללו אמר הכתוב (ישעיה ד ה-ו): "ובָּרָא ה' עַל כִּמְכוֹן הַר צִיּוֹן וְעַל מִקְרָאָהּ עֲנֵן יוֹמָם וְעֶשֶׂן וְנֶגֶה אֵשׁ לִהְיוֹת לִי לֵיֵל עַל כִּלְכִּל חֹפֶה: וְסָפָה תִּהְיֶה לְצֵל יוֹמָם מִחֹרֶב וּלְמַחְסֵה מִזֶּרֶחַ וּמִמִּקְטָר:"

ואז יזכו ישראל לחזות בעיניהם בשחיתת היצר הרע, כדברי הגמרא (סוכה נב): "דרש רבי יהודה, לעתיד לבא מבית הקדוש ברוך הוא ליצר הרע ושוחטו בפני הצדיקים ובפני הרשעים".

וכשנזכה לזה, ישוב כל הזוכים לכך בסוכת עורו של לוייתן, ולא תהיה סוכת דוד נופלת, כי אחר נפילתה של אדום - תהיה תקומתה של ירושלים, ותיבנה לתלפיות, על כל כבוד חופה, וכאשר ינעץ הלוייתן את סנפיריו בבשרו של שור הבר, יאבדו כל התאוות והמידות הרעות מן הארץ, ויאכלו הצדיקים את בשרם - ענין שלימות כביאור המהר"ל דלעיל, כי יהיה קו הימין שלם בחסד, וקו השמאל שלם בגבורה, הכל עומד על מתכונתו כרצונו יתברך.

ויהי רצון שנזכה כולנו יחד לראות ביצועה ה' ובגאולת עמו ישראל במהרה בימינו אמן.

התאוות, בבחינת מים, שדבר זה לא יכלו אנשי כנסת הגדול לבטל לגמרי משום שצורך לקיום העולם, אולם הצליחו להחליש תוקף התאוה, ועבודתם נמשכת עד היום הזה, ביד כל אדם מישראל, שתפקידו עלי אדמות הוא להחליש כח התאוה ולמשול בו, להשתמש בו לצורך ולא יותר.

לעומת זאת, בקשת הטוב - אין טוב אלא תורה (אבות פ"ו משנה ג), זו דרך האמצע ממידת התפארת, ממנה יקח האדם מלוא חפציו, ויכניע יצרו דעבדוהו זרה המבקש כבוד וגדולה למציאות אחרת מלבד הבורא יתברך - ואותו ביטול אנשי כנסת הגדולה בכח התורה.

והרצון השלישי - בקשת המועיל, זהו כח הקנאה הבאה מן השמאל, אשר יש בה צורך גדול לעולם, אלמלא המשתגעים היה העולם חרב, ואפילו בקדושה - קנאת סופרים תרבה חכמה, וכל בני העולם לשם ולתהילה הוא רק מכח קנאת איש מרעהו. אך כח זה צריך שמירה וזהירות יתרה, לקחת אותו אך ורק לצד הקדושה. ואלו הם דברי המשנה באבות (פ"ד משנה ד) "מאד מאד הוי שפל רוח", שלא ליפול בקנאה האסורה.

עשו גדול מישמעאל

נשיב עתה רגלינו אל דברי רבינו האור החיים הקדוש, כי בעשו היתה 'זריחה' מצד הקדושה, ובישמעאל היתה דרגה נמוכה יותר, בחינת 'הופעה'. וטעם הדבר, כי שורש עשו מן השמאל, מכח הגבורה, שהיתה בו פסולת הגבורה שביצחק אביו, ומשם בא כח הקנאה, שהוא המועיל, והוא עדיף על ישמעאל שורשו מימין מפסולת החסד שבאברהם, וממנו בקשת התאוה אשר היא הערב, וגרועה היא מן המועיל, עד אשר אין ליטול ממנה כי אם משהו הנצרך.

אמנם עשו וישמעאל טעו שניהם בדרכם. ישמעאל

שוב אין התאוה לעבודה זרה קיימת, והקו האמצעי שלם כולו לעבודת ה'. אולם עדיין קיימים שני היצרים שמימין ומשמאל - יצר העריות מצד החסד שבימין, ויצר הרציחה מצד הגבורה שבשמאל

שנטה אחר התאוות - נטל תשעה קבין של זנות (ראה קידושין טז); וגם עשו שגדול מישמעאל, מכל מקום הגדיל כח הקנאה עד מאוד, ובא לידי שפיכות דמים מרוב קנאתו בכל מי שלא הלך עמו כרצונו. וגם בישראל בוערת הקנאה ומביאה לידי שנאת חנם, ששרפה את היכלנו - הבית השני, וזו היא הקנאה המוציאה את האדם מן העולם, ועוון שנאת חנם עדיין הוא מרקד בינינו, וצריך תיקון גדול לדאבונינו.

קריאת הלוייתן את ההלל

והנה, תקנה קדומה היא לקרוא את ההלל בימים טובים, ואומרים את הפסוק (תהלים קיח א) 'הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו'. אמנם בימי חג הסוכות, מונענים ישראל בארבעת המינים בשעת ההלל באמירת 'הודו'. ומצינו דבר נפלא, שבפרק שירה - שם נמצאת שירת כל הנבראים, מובא בזה הלשון: 'לוייתן מה הוא אומר, 'הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו'. וצריך ביאור, מה ענינו של לוייתן לפסוקי ההלל ולמצות הנענועים?

אלא, לפי האמור יתבאר כי מקור הלוייתן מן המים, בבחינת חסד, נמצא שכל ענינו של הלוייתן בקדושה הוא להודות על גודל חסדי הקדוש ברוך הוא עם בריותיו, ומודה על האמת כי הכל מיד ה' על יצוריו.

ביאור השחוק שלפניו יתברך

אך נראה להעמיק עוד בזה, על פי המובא למעלה מדברי הגמרא (עבודה זרה ג): בזמן שביטל הקדוש היה קיים היה הקדוש ברוך הוא משחק עם הלוייתן בכל יום בשלוש שעות רביעיות, ובזה נרמז השחוק העתידי להיות בלוייתן לעתיד לבוא, בבחינת 'אז ימלא שחוק פיננו'. שחוק עניינו תכלית השמחה, כפי שמבאר רבינו צדוק הכהן מלובלין זי"ע"א (פרי צדיק מאמרים, ראש חודש

האושפיזין הקדושים, להיות מכניסי אורחים כאברהם אבינו, וכפי הנודע מדברי הזוהר הקדוש (ח"ג דף קד).

זהו שאמרו חז"ל (הובא לעיל מילקוט שמעוני איוב רמז תתקצו), שכל המקיים מצות סוכה בעולם הזה, הקדוש ברוך הוא מושיב אותו בסוכה של לוייתן לעתיד לבוא. כי ישיבת הסוכה בזמן הזה מסמלת את שלימות מידת החסד, היוצאת לפועל בכמה מצוות בחג הסוכות. ולכן זוכה לישב בסוכת לוייתן, לראות את נצחון חלק החסד שבקדושה על הטומאה של חסד דקליפה.

תשובה ה' לאיוב במצות סוכה ודפנותיה

על פי הדברים האלה נוכל למצוא טעם לשבח בהמשך דברי המדרש שם, שכאשר קרא איוב תגר על יסוריו המרים, השיבו הקדוש ברוך הוא בשאלה, "וכי יכול אתה להשלים חור בסוכת הלוייתן?" ותמנהו למעלה מה ענינה של תשובה זו לזעקתו של איוב.

והנה, בספה"ק בני יששכר (מאמרי חודש תשרי מאמר י - צלא דמהימנותא אות יט) מביא מדרש פליאה (והביא שמקורו בספר 'ספן נבחר') וז"ל: "איוב היה קורא תגר על היסורין עד שהראהו הקדוש ברוך הוא דפנות הסוכה שתיים כהלכתן ושלישית אפילו טפח" עכ"ל. ותמוה מה ענין זה לזה.

ובפשטות ניתן היה לפרש, שמדיני הסוכה יוכל האדם ללמוד על מצבו בזה העולם, כי הנה התורה אמרה ליתן שלוש דפנות בסוכה, ומכל מקום באה הלכה למשה מסיני וגרעה מן הדופן השלישית והעמידתו על טפח. כך גם מי שנגזרו עליו יסורים רח"ל, עדיין יש תקוה לאחריתו, ובכח התפילה והאמונה יוכל להפחית מן הגזירה, ולמלא סאת יסוריו קודם זמנה, כפי שיצאו ישראל ממצרים קודם מלאת ארבע מאות שנה כאשר זעקו אל ה' אלוכי אבותם.

טוב ערב ומועיל

אמנם הבני יששכר שם מפרש באופן אחר, כי עניני האדם בזה העולם נחלקים לשלושה חלקים, וסימנם טע"ם - טוב ערב ומועיל. הטוב - הוא הטוב האמיתי והנצחי, כל הפעולות הקונות לאדם חיי העולם הבא. הערב - הוא מה שמבקש האדם לתענוג ולהנאת הגוף, אף שאינו מועיל לא לגוף ולא לנפש. והמועיל - הם הפעולות הנצרכות לאדם לצרכי העולם הזה, שעושה אותן אם אין עריבות עליו, ואף אין בהן טוב לחיי העולם הבא באופן ישיר.

ובזה יש להזהיר את האדם, שיקח מן הטוב, וגם מן המועיל לא ימשוך ידו במקום שצורך לו, אך יתרחק מן הערב אשר אין בו טוב ומועיל.

מצות סוכה - שלימות התשובה

וממשיך הבני יששכר שם לבאר, כי מצות סוכה מקומה וזמנה אחר מצות התשובה, האדם המכיר את בוראו חפץ לדעת דרכי עבודתו בשבעים שנותיו, הנרמזות בשבעה טפחים רוחב בגובה עשרה - הרי כאן שבעים. על כך נצטוו לראות כל ימי חייו כישוב בסוכה ואהל, ולזכור שדירתו בעולם הזה - דירת עראי היא, ושלושת הדפנות מרמזות אל שלושת חלקי בקשת האדם, טוב ערב ומועיל. ובזה נרמז לו שיהיו שתיים - טוב ומועיל - כהלכתן, אך השלישית - בקשת הערב - אפילו טפח, רק הנצרך ביותר ותו לא.

כאשר יתן האדם דברים הללו אל לבו, לא יחוש אל היסורים הבאים עליו, כי יודע שהכל לתועלתו ולטוב לו וואהל, לכפר עוונותיו. ובזה ניחמו הקדוש ברוך הוא לאיוב, בהזכירו לו מצות סוכה ודין הדופן השלישית שבה, הודיעו כי ביסוריו בעולם הזה הסיר ממנו עגמת נפש מרובה בעולם העליון, ובזה התנחם איוב והבין פשר עניינו.

שלושת בקשות האדם מכוונות כנגד שלושת היצרים

והנה, חלוקה זו של בקשות האדם, טוב ערב ומועיל, יש למצוא מקורה בשלושת היצרים האמורים - הקנאה התאוה והכבוד, עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים, אשר שורשם העליון בקו הימין קו השמאל וקו האמצעי.

כי הנה, בקשת הערב היא בקשת התענוגים ומילוי